నిఖిల ప్రపంచానికి నిరంతర ప్రేరణ

గోర్కీ

అమ్మ

ప్రజాశక్తి బుక్‌హౌస్

అమ్మ

మక్సీమ్ గోర్కీ

ప్రతులకు

ప్రజాశక్తి బుక్‌హౌస్

ఎమ్‌హెచ్ భవన్, ప్లాట్ నెం. 21/1, అజామాబాద్, ఆర్‌టిసి కళ్యాణమండపం దగ్గర

హైదరాబాద్-20. ఫోన్ : 040 - 27660013

82662

ప్రచురణ సంఖ్య : 1153

ప్రజాశక్తి ప్రథమ సంక్షిప్త ముద్రణ : నవంబర్, 2010

ద్వితీయ ముద్రణ : నవంబర్, 2012

వెల : రు. 75/-

ప్రతులకు

ప్రజాశక్తి బుక్‌హౌస్

1-1-187/1/2, చిక్కడపల్లి, హైదరాబాద్-20. ఫోన్ : 27608107

బ్రాంచీలు

హైదరాబాద్, విజయవాడ, విశాఖపట్నం, తిరుపతి, ఖమ్మం,

హన్మకొండ, నల్గొండ, గుంటూరు, ఒంగోలు

ముద్రణ

ప్రజాశక్తి డైలీ ప్రింటింగ్ ప్రెస్, హైదరాబాద్

ముందుమాట

ప్రపంచ సాహిత్యంలో దానితో పోల్చదగిన పుస్తకం మరొకటి లేదు. సరిహద్దు రేఖలనూ, తరాల అంతరాలనూ అధిగమించి దేశ దేశాల భిన్న కాలాల పాఠకులకు ప్రేరణగా నిల్చిన ఆ అద్భుత పుస్తకమే అమ్మ. సామాజిక మార్పుకు చోదక శక్తి అయిన శ్రామిక వర్గ చైతన్య ప్రజ్వలనను ప్రతిబింబించి, సామ్యవాద వాస్తవికతకు అంకురార్పణ చేసిన రచన. లక్షల ప్రతులు ప్రచురించి పంపిణీ చేయాలని లెనిన్ స్వయానా ప్రశంసించిన పుస్తకం.

అమ్మ 1906లో తొలిసారి వెలువడింది. అప్పటి నుంచి ఇప్పటి వరకూ కోట్ల కోట్ల ప్రతులు వెలువడుతూనే వున్నాయి. తెలుగునాట కూడా దాని ప్రభావం అమోఘమైంది.

అమ్మ అనే మాటలో కొంతమంది సెంటిమెంటు చూస్తుంటారు గాని వాస్తవంలో అమ్మ అనేదే ఏ సెంటిమెంటు లేని వాస్తవం. మానవాళి అస్తిత్వానికి ఆరంభ వాచకం అమ్మే. అన్ని బాధలూ గాథలకు ప్రథమ ప్రత్యక్ష సాక్షి అమ్మే. వాస్తవానికి అమ్మ పాత సమాజానికి ప్రతీక. దాని క్రమానుగత చైతన్య పతాక. అమ్మ పుస్తకంలోని ప్రతి పాత్రా, ప్రతి పరిణామమూ గోర్కీ వాస్తవ జీవితంలో పరిశీలించి తెలుసుకున్నదే.

1905లో రష్యాలో తొలి విప్లవ వెల్లువ వచ్చింది. అయితే ప్రజలు అప్పటికింకా జారు చక్రవర్తిపై నమ్మకంతో వున్నారు. ఆయనే ఉద్ధరిస్తాడన్న విశ్వాసంతో సామూహికంగా వినతి పత్రం సమర్పించేందుకు వెళ్లారు. అయితే దానిపై తూటాల వర్షం కురిసింది. రక్తసిక్త ఆదివారం పేరుతో అది చరిత్రలో మిగిలిపోయింది. ఆ విఫల విప్లవం అక్టోబర్ విప్లవానికి డ్రస్ రిహార్సల్ వంటిదని లెనిన్ జేజేలర్పించాడు. దాని ప్రభావంతో రష్యాలో మూడు పుస్తకాలు వచ్చాయి. ఒక టాల్‌స్టాయ్ రాసిన ' ఐ కాంట్ రిమైన్ సైలెంట్. మరొకటి ఆండ్రేవ్ రాసిన ' ద సెవెన్ మెన్ హాంగ్‌డ్'. మూడవది గోర్కి అమ్మ. ఈ మూడింటిని నిశితంగా పరిశీలిస్తే అనేక పోలికలతో పాటు స్పష్టమైన తేడాలు కనిపిస్తాయి.

రష్యన్ సాహిత్యాన్ని గురించి. అందులోనూ గోర్కి రచనా ప్రక్రియ గురించి కూడా తెలుసుకుంటేే తప్ప అమ్మ విశిష్టత అర్థం కాదు. 19 వ శతాబ్ది నాటికే రష్యన్ సాహిత్యం చాలా శక్తివంతంగానూ, కళాత్మకం గానూ రూపొందింది. టాల్‌స్టాయ్, చెకోవ్, గోగోయ్,

కుప్రిన్, దోస్తోవస్కీ వంటి కళాకోవిదులు ఐరోపాకే తలమానికమైన సాహిత్య సంపదను సమకూర్చిపెట్టారు.అంతకు ముందులా ప్రభువర్గానికి భజన చేసే రీతిలో కాక ప్రజల బాధలకూ, భావాలకూ పెద్ద పీట వేశారు. సమాజంలో పేరుకుపోయిన అవినీతిని, అక్రమాలనూ అన్నిటికన్నా మించి మానవ పతనాన్ని కళ్లకు కట్టేలా రచనలు చేశారు. దాన్నే సవిమర్శక వాస్తవికత అన్నారు. ఒక విధంగా రష్యాలో సామాజికంగా తీవ్రమైన భావాల వ్యక్తీకరణకు సాహిత్యం ఒక సాధనమై పోయింది. దానికి తోడు జారు ప్రభుత్వం సభా పత్రికా స్వాతంత్రాలపైన తీవ్రమైన ఆంక్షలు అమలు చేస్తుండడంతో కథా రూపంలో విషయాలు తెలియజేయవలసిన అవసరమూ ఏర్పడింది.

గోర్కి అసలు పేరు అలెగ్జీ మాగ్జిమోవిచ్ పెష్కోవ్. 1868 మార్చి 14న జన్మించాడు.....

వ్యక్తిగా చిన్నప్పుడే అనేక బాధలు పడ్డాడు. చిన్నప్పుడే తండ్రి చనిపోయాడు. దౌర్జన్య పూరితమైన తాతగారి పెంపకంలో పెరిగాడు. అయితే నానమ్మ చెప్పే కథలే అతనికి వూపిరి పోసేవి. వాటివల్ల బాల్యంలోనే కథన శిల్పమూ పరిచయమైంది. తర్వాత కాలంలో ఆ ఇంట్లో వుండలేక పారిపోయాడు. అనాధలూ, అశాంతులందరిలాగే పెరిగాడు. మూటలు మోశాడు. చెత్తకుప్పల పక్కన గడిపాడు. నేలమాళిగల్లో చీకటి గుయ్యారాల్లో బతికాడు. అలా ఆయన జీవితంలో అన్ని కోణాలూ చూడగలిగాడు. ఈ దరిద్రంలోనూ, దుర్భర జీవితంలోనూ ఆయనకు ఒకే ఒక ఉపశమనం – తన వానాకాలం చదువుతో పుస్తకాలు చదవడం. ఆ విధంగా ఆయన రష్యన్ సాహిత్యంతో పరిచయం పెంచు కున్నాడు. తను చూసిన జీవితాన్ని కూడా రాయాలనుకున్నాడు. కాని అంతకంతకూ జీవితంలో వైరుధ్యాలు ఆయనను అశాంతికి గురి చేశాయి. భరించలేక ఒక కొండపైకి వెళ్లి తుపాకితో కాల్చుకున్నాడు. ఆ గుండు కొంచెం పక్కనుంచి తప్పిపోయింది. అప్పుడు మిత్రులు ఆదరించారు. అంతకు ముందు ఎవరైతే తనకు ద్వేషపూరితంగానూ, నీచంగానూ కనిపించారో వారే ఇప్పుడు ప్రేమాస్పదంగా గోచరించారు. జీవితంలో చీకటి వెలుగులనూ మానవ స్వభావంలో ఉచ్చనీచాలనూ ఆయన స్వయంగా అనుభవంలో తెలుసుకోగలిగాడు. ఆ దశలోనే ఆయనకు కొత్తగా పెంపొందుతున్న రష్యన్ కార్మికోద్యమంతో సంబంధమేర్పడింది. అక్కడ మానవ చైతన్యానికి కొత్త నిర్వచనాలు తెలుసుకున్నాడు. విప్లవకారుడుగా మారాడు.

ఇన్ని పనులు చేయడమూ, ఇంత విస్తారమైన జీవితానుభవమూ గోర్కికి చిన్నప్పుడే గొప్ప అవగాహన నిచ్చాయి. 1896లో ఆయన పావలోనా వోల్జినాను పెళ్లాడాడు. ఒక క్లర్కుగా పనిచేస్తూ ఖాళీ వేళల్లో కథలు రాయడం మొదలెట్టాడు. ఆ కథలను మాగ్జిం గోర్కీ అనే కలం పేరుతో రాసేవాడు. ప్రముఖ నవలా కారుడైన వ్లదీమర్ కొర్లెంచెంకో తన పత్రికలో ఆయనకు ఉద్యోగమిచ్చాడు. అప్పటినుంచి గోర్కీకి రచననే వృత్తిగా చేసుకునే అవకాశం లభించింది. అతని రచనలు కొద్ది కాలంలోనే అందరినీ ఆకర్షించాయి. వాటిలో సామాన్య మానవులు అధోజగత్సహోదరులు, ముఖ్యంగా సజీవమైన స్త్రీ పాత్రలు వుండటం అందరినీ ఆకట్టుకుంది. ఒక ప్రచురణ కర్త ముందు కొచ్చి వాటిని సంపుటాలుగా ప్రచురించడంతో గోర్కీ ప్రసిద్ధి పెరిగి పోయింది.

క్రమంగా ఆయనలో కార్మిక వర్గ చైతన్యం పెరిగింది. సంపూర్ణ సమానత్వం, క్రియాశీలత గల ప్రధాన పాత్రధారి కార్మికవర్గమేనని ఆయన గ్రహించాడు. ప్రపంచంలో ప్రప్రధమంగా అధునిక కార్మిక వర్గ చైతన్యాన్ని అందుకున్న రచయిత కావడమే గోర్కి ప్రత్యేకత అని ప్రసిద్ధ రష్యన్ విమర్శకుడు లునచార్స్కీ నివాళులర్పించారు. సరిగ్గా ఆ కారణంగానే జారిస్టు ప్రభుత్వం అతన్ని చూసి భయపడటం మొదలెట్టింది.

ఇరవయ్యవ శతాబ్ది గోర్కీ కొత్త చైతన్యానికి ప్రతీక కాబోతున్న సూచనలు మొదట్లోనే స్పష్టమైనాయి. 1901లో రాసిన 'తుపాను పిట్ట పాట'(సాంగ్ ఆఫ్ద స్టార్మీ పెట్రెల్)లో ఆయన త్వరలోనే తుఫాను రాబోతుందని హెచ్చరించాడు. 1901లోనే గోర్కి రచనలు అన్ని యూరోపియన్ భాషలలోకి అనువాదమయ్యాయి. ఆరు సంపుటాలు అయిదు సార్లు ముద్రణ పొందాయి. గోర్కీ వ్యక్తిగత జీవిత సృతులు కూడా రాశాడు. వాటిని బట్టి అతన్ని గురించి అనేక కథలు ప్రచారంలోకి వచ్చాయి. ప్రభుత్వం ఆయనపై రాజద్రోహ నేరం ఆపాదించి ఖైదు చేసింది. ప్రజలలో దానిపై ఎంత నిరసన వచ్చిందంటే చివరకు ఆయనను విడుదల చేయక తప్పలేదు. అయినా గోర్కిపై నిరంతరం నిఘా వేసి వుంచింది. సొర్మవో   నౌకా నిర్మాణ కేంద్రం కార్మికులు అప్పటికే కుత కుత వుడికిపోతున్నారు. ప్రభుత్వం గోర్కి అక్కడకు వెళ్లకూడదని, అజర్మాస్‌లోనే వుండాలని శాసించింది. దానిపై లెనిన్' నిరంకుశ ప్రభుత్వం ఐరోపాలోనే ప్రసిద్ధుడైన రచయిత వాక్స్వాతంత్ర్యాన్ని హరించి వేసి విచారణ లేకుండా వెళ్లగొట్టింది' అని నిరసించాడు. టాల్‌స్టాయ్ ఇంకా అనేకమంది ప్రముఖ రచయితలు కూడా గళమెత్తడంతో జారు దిగివచ్చి కొన్ని మాసాల పాటు క్రిమియా లో వుండేందుకు అనుమతిచ్చాడు.

1905 జనవరి9న రష్యన్ విప్లవంలో తొలి ఘట్టం. రెండు లక్షల మంది ప్రజలు చక్రవర్తిపై నమ్మకంలో మహజరు సమర్పించడానికి వెళ్లారు. ఆ నిరాయుధులపై సైనికుల కాల్పులతో ఆ అదివారం రక్తసిక్త ఆదివారంగా పేరొందింది. ప్రజలు కూడా ఎదురు తిరిగారు. ఆ సమయంలో గోర్కీ ఒక విజ్ఞప్తి రాశాడు. నిరంకుశత్వాన్ని కూలదోసేందుకు బహిరంగ తిరుగుబాటుకు పిలుపునిచ్చాడు. చివరకు ఆయనను అరెస్టు చేసి మళ్లీ ప్రజల వత్తిడిపై వదలిపెట్టారు. అప్పుడే గోర్కి లెనిన్‌ను కలుసుకున్నాడు. వారిద్దరి భావాలూ ఒకేలా వున్నాయని తెలుసుకున్నాడు. తనపై వారంటు వున్న సంగతి తెలిసి జర్మనీ వెళ్లి అక్కడి నుంచి ఫ్రాన్స్‌కు చివరగా అమెరికాకు చేరుకున్నాడు.

ప్రపంచ కార్మికోద్యమానికి ప్రేరణ అయిన అమ్మను గోర్కీ సామ్రాజ్యవాద అమెరికాలో వుండగా రచించడం విశేషం. 1905 విప్లవం తర్వాత తన అరెస్టుకు వారంటు రావడంతో ఆయన విదేశాలకు తరలిపోయాడు. దేశ దేశాలు తిరుగుతూ రష్యా విప్లవానికి సహాయం కూడగట్టే ప్రయత్నం చేస్తున్నాడు. ఆ క్రమంలో అమెరికా చేరాడు. అక్కడే ఈశాన్య న్యూయార్క్‌లోని ఒక పెద్ద పర్వతశ్రేణిలోని క్యాబిన్‌లో కూచుని అమ్మ నవలలో చాలా భాగం పూర్తి చేశాడు. అది మొదట ఇంగ్లీషులో వెలువడింది. ఆలస్యంగా రష్యన్ భాషలోకి తర్వాత అనువాదమైంది.

అమ్మ తొలి ముద్రణ రష్యాలో పెద్ద సంచలనమే రేపింది. దాన్ని ప్రచురించిన పత్రికను ధ్వంసం చేశారు. రెండవ భాగాన్ని పూర్తిగా తొలగించేలా వత్తిడిపెట్టారు. సెన్సారింగు వల్ల చాలా అరకొరగానే అందించగలిగారు. అయినా రహస్యంగా దాన్ని చదువుతుండేవారు. విదేశాలలో మాత్రమే దాని పూర్తి పాఠం లభించేది. ప్రపంచంలోని ప్రధాన భాషలన్నిటిలోకీ అది అనువదించబడింది. అమ్మ నవల ప్రచురణపై ఆగ్రహించిన ప్రభుత్వం గోర్కీపై మరిన్ని ఆంక్షలు విధించింది. అతన్ని పట్టుకోవాలనే ఉత్తర్వులలో రచయిత అని పేర్కొనడం కూడా మానేశారు. ప్రసిద్ధమైన అతని కలం పేరు మగ్జీం గోర్కి అని గాక అసలు పేరు– అలెక్సీ మాక్సీమోవిచ్ పెష్కోవ్, చేతిపని వాడు అన్న పేరుతోనే అరెస్టు వారంటు ఇచ్చారు. అయితే గోర్కీ జారిస్టు పోలీసులను తప్పించుకుని కాప్రి దీవి చేరుకున్నాడు.

'నేను ఆ తర్వాత అమ్మ పుస్తకం చూశాను. గోర్కీ రచన నేను చూడటం అదే మొదటి సారి. దాన్ని చూశాక మాత్రం అప్పటి వరకూ నేను చదివినదంతా అత్యంత నీరసమూ, నిర్జీవమూ అని తెలుసుకున్నాను. నూలు పోగులు, ముతక గుడ్డల తర్వాత అందమైన కుట్టుపనిలా అది తోచింది. చెక్కమొహాలను చూసిన తర్వాత జీవం తొణకిసలాడే మనుషులను చూసి నట్టయింది... మానవులందరి ఆశా విశ్వాసాలు అందులో తొణకిసలాడాయి..." అని ఒక ప్రముఖ విమర్శకుడన్నాడు. ఈ మాటలు నిజానికి చాలా మంది భావాలను ప్రతిబింబిస్తాయి. దీనంతటికీ కారణం ఆ నవలలో వున్న జీవిత వాస్తవికతే.

అమ్మ నవల గోర్కి జన్మస్థలమైన పాత నగరం నిజ్నినోవోగ్రాడ్‌లో జరుగుతుంది. (దానికి ఆయన గౌరవార్థం 1932లో గోర్కి అని పేరు పెట్టారు) ఒకా నది వోల్గా నదిలో కలిసే చోటు. అక్కడ పెద్ద రేవు, రైల్వే మార్గం కూడా. పెద్ద వ్యాపార కేంద్రమైనా అక్కడ ఒకే ఒక ఫ్యాక్టరీ వుండేది. అదే క్రాసినో సొర్మొవో నౌకా నిర్మాణ కేంద్రం. గోర్కీ దాన్నే తన నవలలో నమూనాగా తీసుకున్నాడు. ఆ కాలానికి రష్యాలో వేలాది మంది కార్మికులు వున్న ఒక ముఖ్యమైన కేంద్రం అది. అక్కడ 1902లో మేడే ప్రదర్శనను పోలీసులు చెదరగొట్టడమే కాక దానిలో పాల్గొన్నవారిపై తర్వాత విచారణ జరిపారు. ఇవన్నీ తనలో ఒక పుస్తకం రాయాలనే ఆలోచన కలిగించాయని, అప్పట్లోనే తాను ఆ ఘటనల వివరాలు సేకరించి రాసి పెట్టుకున్నానని గోర్కీ తర్వాత చెప్పారు. కనక ఆయన రచనపూర్తిగా కల్పన కాదు. కళఅద్దిన వాస్తవం.

ఈ ప్రదర్శనకు నాయకుడైన పోత్ జలమోవ్‌తో గోర్కీకి చాలా సన్నిహిత పరిచయం. అతన్ని దృష్టిలో పెట్టుకునే పావెల్ వ్లాసోవ్ పాత్ర రూపొందించాడు. ఇక అతని తల్లిగారే అమ్మ నీలోవ్నా. కొడోమోత్సెవ్ అనే మరో కార్మికుడి తల్లి లక్షణాలను కూడా గోర్కి ఆ పాత్రకే జోడించాడు. ఈ ఇద్దరు తల్లులూ అనేక విధాల బిడ్డలకు సహకరించేవారు. జలమోవ్ తల్లి క్రైస్తవ సన్యాసినిగా మారువేషం వేసి పోలీసుల కళ్లు గప్పేది. ఇక కొడోమొత్సోవ్ తల్లి అయితే అతన్ని జైలు నుంచి తప్పించడానికి బాంబును దొంగచాటుగా తీసుకెళ్లింది. ఇందుకు గాను ఆమెకు జైలు శిక్ష విధించారు కూడా. తమ పిల్లలను విప్లవోద్యమంలోకి పంపిన మరికొంత మంది స్త్రీల లక్షణాలనూ కలిపాడు. (ఒక పాత్ర అలాటి అనేక పాత్రల సమాహారంగా వుండాలనే గోర్కి సిద్ధాంతం బాగా తెలిసిందే) ఈ ఫ్యాక్టరీ కార్మికుల మేడే

ప్రదర్శనపై పోలీసుల దౌర్జన్యం గోర్కీపై చెరగని ముద్ర వేసింది. దాన్నే అతను అమ్మకు ప్రధాన ప్రేరణగా చేసుకున్నాడు. వాస్తవానికి ఇది 1905 విప్లవానికి ముందున్న రష్యన్ కార్మిక వర్గ జీవితమూ, పోరాటాల సాధారణ చిత్రణే.

గోర్కి లెనిన్‌ను కలుసుకున్నప్పుడు ఆయన 'మీ అమ్మ నవల పూర్తయిందా ' అని అడిగాడు. ' అయింది. అయితే కొంచెం హడావుడిగా పూర్తిచేయవలసి వచ్చింది' అని గోర్కి జవాబిచ్చాడు.' మంచిదే అయింది. ఇప్పుడు మనకు అలాటి రచన చాలా అవసరం.ఎందుకంటే సోషల్ డెమోక్రటిక్ ఉద్యమంలోకి వచ్చిన వారిలో చాలా మంది కొత్తవారు. వారికి పాత విషయాలు తెలియవు. ఈ పుస్తకం చదివి తె లుసుకుంటారు.దీన్ని లక్షల ప్రతులు ముద్రించి అందించాలి' అన్నాడు లెనిన్. ఆయన అది ప్రచురణ కాకముందే ఒక స్నేహితుడి దగ్గర రాతప్రతి సంపాదించి చదివాడని గోర్కి గ్రహించాడు.

ఎందుకంటే అది ప్రపంచంలోనే తొలి శ్రామికవర్గ నవల.

తను నివసించే నిజ్నినోవా గ్రాడ్‌లో జరిగిన మేడే ప్రదర్శననూ, దానిపై పోలీసు నిర్బంధాన్ని ప్రత్యక్షంగా చూసిన ప్రేరణతోనే గోర్కి అమ్మ రాశాడు. నవలలో ప్రథమ భాగం ఈ ప్రదర్శనలపై పోలీసుల దాడితో ముగుస్తుంది.

ఫ్యాక్టరీ యజమానులు కార్మికుల శ్రమను దోచుకోవడాన్ని వర్ణించే వాక్యాలతో అమ్మ ప్రారంభమవుతుంది. తర్వాత అక్కడి జనం జీవన దృశ్యాన్ని వర్ణిస్తుంది. ఇలా వుండీ వుండీ ఒక రోజు చనిపోయేవారు అని ఆ వర్ణనముగుస్తుంది.

వారిలో పావెల్ కుటుంబం. తాగుబోతు తండ్రి మిహాయిల్ వ్లాసోవ్. అతని దాష్టీకాన్ని భరిస్తూ బతికే తలి నీలోవ్నా. రోజంతా చాకిరీ చేసే ఆ కార్మికుడి ప్రవర్తనను ఖండిస్తూనే దానికి కారణాలను విశ్లేషించడంలో గోర్కి వర్గ చైతన్యం ప్రదర్శిస్తాడు. అతనూ చనిపోతాడు. చనిపోయాక అతని కుక్క మాత్రం రోజూ సమాధి దగ్గర కూచుంటుంది. కొన్నాళ్లకూ దాన్నీ ఎవరోచంపేస్తారు.

తండ్రి దౌర్జన్యాన్ని ఒక రోజున ఎదుర్కొన్న పావెల్ తర్వాత తనూ తాగివస్తాడు! ఉన్నదానికన్నా నిషానునటిస్తాడు. అమ్మ మౌనంగా రోదిస్తుంది. తర్వాత మారిపోతాడు. రాత్రిళ్లు ఆలస్యంగా రావడం మొదలెడతాడు. వస్తూ వస్తూ ఏవో పుస్తకాలు తెస్తుంటాడు. చాలా మృదువుగా మాట్లాడతాడు. అతను ప్రేమలో పడ్డాడేమోనని మొదట్లో సరిపెట్టు కున్నా తర్వాత ఇదంతా అమ్మకు భయం కలిగిస్తుంది. అదే విషయం అడుగుతుంది. తాము చక్రవర్తికి వతిరేకంగా పనిచేస్తున్నామని చెబుతాడు. ఈ పుస్తకాలు చూస్తే జైల్లో పెడతారనీ అంటాడు. ఆ మాటలు వినగానే ఆమెకు వూపిరాడటం కష్టమై పోతుంది!

'ఆ పనెందుకు చేస్తావు పాషా' అని కొడుకును ముద్దుపేరుతో అడుగుతుంది అమ్మ.

'ఎందుకంటే నేను నిజానిజాలు తెలుసుకోవాలనుకుంటున్నాను గనక.' అంటాడు పావెల్. వారికి ఆపద రాకుండా చూడాలని అమ్మ ప్రభువును ప్రార్థించింది.

పావెల్ మేము సోషలిస్టులం అన్నప్పుడు అమ్మ నీలోవ్నా వాళ్లు చక్రవర్తిని చంపారు కదా అని అడుగుతుంది. మేము అలాటి పని చేయవలసిన అవసరం లేదు అంటాడు పావెల్. నా బిడ్డ తప్పు చేయడు అనుకుంటుంది అమ్మ.

అమ్మ కొడుకును ఏదైనా ప్రశ్నించడం అదే మొదటి సారీ, చివరి సారీ. తర్వాత ఆమె సందేహాలు తెంచుకుని అతని మార్గంలో నడవడం మొదలెట్టింది. కొడుకు కోసం వచ్చే రకరకాల మనుషులూ, వారి మాటలూ చేతలూ చర్చలూ, వాదనలూ అన్నీ గమనిస్తూ వారికి అవసరమైనవి అమరుస్తూ వచ్చింది. వారంతా ఒక కొత్త ప్రపంచాన్ని నిర్మించేందుకోసం పోరాడుతున్నారని ఆమెకు అర్థమైంది. వారి తీరు తెన్నులు తను చూసిన సమాజానికి భిన్నంగా వున్నాయి. ఆ వచ్చేవారు ప్రధానంగా కార్మికులు. అయితే అదే సమయంలో రైతులూ వస్తున్నారు. ఉన్నత వర్గీయులూ వున్నారు. ప్రశాంత చిత్తులూ, హడావుడి మనుషులూ, దూకుడు స్వభావులూ ఒకరేమిటి అన్ని రకాల వారూ. ఇప్పుడు ఆమె వారందరికీ అమ్మ అయిపోయింది. సాంత్వన ఇచ్చింది. తనేమో వారినుంచి ఉత్తేజం పొందింది.

అమ్మ అనగానే పావెల్ అతని కార్మిక మిత్రులూ గుర్తుకు వస్తారు. కాని అందులో అన్ని తరగతుల, తరాల ప్రతినిధులూ వున్నారు. కథానాయికే గత తరం ప్రతినిధి! అమ్మ నీలోవ్నా, రైతు రీబిన్, మేధావి వర్గానికి చెందిన నికోలాయ్ ఇవనావోచ్, పావెల్ అరెస్టు తర్వాత అతని స్థానాన్ని స్వీకరించి అనారోగ్యంతో కన్నుమూసే యెగోర్ వీరంతా పాతతరం వారే. ఇక యువ విప్లవ కారులలో మహిళలు గణనీయంగా వుంటారు. దూసుకు పోయే సోఫియా, పావెల్ స్నేహితురాళ్లు నటాషా, టాన్యా ఎవరూ పురుషులకు తీసిపోని విధంగా పనిచేస్తారు.

'పావెల్ విప్లవ మార్గమూ, నీలోవ్నా దయామయ న్యాయశీల హృదయమూ, మనస్సాక్షీ, జీవితాన్ని కరుణతో గడపాలనే ఆమె భావనలూ ఇవే ఈ పుస్తకంలో గోర్కీకి నైతిక ప్రమాణాలని' ఆయన సాహిత్యాన్ని మథించిన బొరిన్ బ్యాలిక్ అంటారు. ఈ కారణంగానే పాఠకులు నవలను అమ్మ కళ్లతోనే చూస్తారు. పావెల్ కామ్రేడ్లు కూడా ఆమెను అమ్మ అనడమే కాదు, పాఠకుడూ అమ్మ వెంట నడుస్తున్నానను కుంటాడు. ఒక విధంగా అమ్మ అంటే సమాజమే. 'మేమంతా ఒక తల్లి బిడ్డలం. ప్రపంచం లోని కార్మికులంతా సోదరులనే అకుంఠిత విశ్వాసమే మా తల్లి' అంటాడు నవలలో పావెల్ సన్నిహితుడైన ఆన్ద్రేయ్ సహోర్కా. వీరికి తోడుగా రీబిన్ వంటి బలమైన రైతు పాత్రలూ వుంటాయి. 'ప్రజలంతా ఒకటే ననే భావం వాళ్లకు కలిగించడం చాలా గొప్ప సంగతి. మనం చేస్తున్న పనినే లక్షలాది మంది ప్రజలు చేయదలుచుకున్నారని తెలిస్తే హృదయానికెంతో వూరట కలుగుతుంది' అంటాడు రీబిన్.

గోర్కీ సాధించిన విజయం ఇక్కడే వుంది. విప్లవ పోరాట క్రమంలో జన బాహుళ్యం ఎలా రాటు దేలతారో ఎలా పునీతులై పోతారో అమ్మ మనకు చెబుతుంది. అంతకు ముందు దోస్తోవస్కీ ప్రతివాడూ ప్రతివానికీ శత్రువే నన్న భావం విప్లవం కలిగిస్తుందని

పోరబడ్డాడు. టాల్‌స్టాయ్ అనా కెరెనినా మానవ వైరుధ్యాల తాకిడి తట్టుకోలేక రైలు కిందపడి ఘోరంగా ఆత్మహత్య చేసుకుంది. గోర్కీ ఈ రెంటికీ విరుగుడుగా అమ్మను, ఆమె పోరాట పథాన్ని సృష్టించాడు. ఇక్కడ మనుషులు కొత్త చైతన్యంతో ఐక్యతతో పునరుజ్జీవులవుతున్నారు. అనా కెరెనినాకున్న ఆలోచనా స్థాయిలేని పాతకాలపు శ్రామిక మహిళ అమ్మ నీలోవ్నా విప్లవ శక్తులకు పురుడు పోస్తుంది!

మనిషి భవితవ్యం ప్రజా రాశుల భవితవ్యంతో విప్లవాత్మక పరివర్తనతో ముడిపడివుందనే పరమసత్యం చెప్పిన గోర్కీ ఆ క్రమంలోనే మానవుడు స్వార్థపూరితమైన అహాన్ని త్యజించి సమిష్టి స్ఫూర్తి సాహసాన్ని సంతరించుకోవడాన్ని చిత్రించాడు. వీటినే బూర్జువా విశ్లేషకులు వ్యక్తిత్వ రహితమైన పాత్రలుగా చిత్రిస్తుంటారు గాని వాస్తవంలో అమ్మ నవలలో ప్రతి పాత్రలో జీవం తొణకిసలాడుతుంది. అంతులేని వైవిధ్యం వుంటుంది.

“మనిషి జన్మత: దుష్టుడు కాదనీ, వర్గ వ్యవస్థ తాలూకూ జుగుప్సాకరమైన సామాజిక ప్రభావం వల్లనే అతన భ్రష్టుపడుతున్నాడనీ రచయిత గుర్తించాలి. అలాటి వ్యవస్థ హింస లేకుండా వుండలేదు. అసూయ, పగ,సోమరి తనం ప్రకోపింప చేయకుండానూ వుండదు. నిర్బంధ పూరితమైన నిరర్థకమైన శ్రమ పట్ల వైముఖ్యాన్ని, సులభంగా సమకూరే లాభం పట్ల చవకబారు చెత్త సుఖాలపట్ల విషయ లౌల్యం పట్ల, తాగుడు తదితర దురలవాట్ల పట్ల ఆకర్షణ లేకుండానూ చేయలేదు. మనిషి జన్మత: నీచుడనీ, వాడి సహజ లక్షణాల్లో నీచత్వం భాగమనీ అది రాక్షస ప్రేరితమనీ అనుకునే స్థితి రాకూడదు...” ఇది గోర్కీ తరచనా తత్వం. మనిషి ఔన్నత్యం సమిష్టిలోనూ, సమరశీలతలోనూ వుందని ఆయన శక్తివంతంగా చిత్రించాడు.

అయితే విప్లవ పోరాటం కాల్పనికమైంది కాదు. వ్యక్తిగత సాహసమూ కాదు. దానిలో ఉద్వేగాలు లేని యాంత్రికతా కాదు. అమ్మలోని పాత్రల్లో ప్రేమలూ, వియోగాలూ, విషాదాలూ, వ్యాధులూ, బాధలూ వ్యక్తిగతమైన హెచ్చుతగ్గులూ అన్నీ చూస్తాము. పావెల్ స్వతహాగా ముక్తసరిగా మాట్లాడతాడు. అమ్మ నవలకు వచ్చిన ప్రఖ్యాతి వల్ల ఆ తరహా రచనల్లో నాయకుడు గంభీరంగా వుండాలనే భావన కూడా కొందరిలో వచ్చింది. కాని వాస్తవానికి అమ్మ స్వయానా కొడుకును మరింత అర్థమయ్యేలా మాట్లాడితే బాగుండనుకుంటుంది.“ నీవు బాగా మాట్లాడతావు. కాని హృదయాన్ని స్పందింప చేయలేవు. అదంతే. వాళ్ల హృదయాలు కంపింపచేసేట్టు చెప్పాలి. గుండెల్లోపల నిప్పు రవ్వ రగిలించాలి. వాళ్లతో వాదించి ఒప్పించలేము. బిగుతు జోడుకాలికి ఎక్కదు’ అంటాడు రీబిన్. అమ్మ కూడా ఇతరులతో పోల్చుకుని అతనెందుకు అలా మాట్లాడలేడు అని ఆలోచిస్తుంది. హడావుడి చేసే అమ్మాయిని చూసి ఈమె రీబిన్‌కు నచ్చదు అనుకుంటుంది. తీరా ఆమెను అతను ఆమోదించిన తర్వాత హమ్మయ్య అనుకుంటుంది. కొడుకును జైలు నుంచి తప్పించాలన్ననిర్ణయానికి సంతోషిస్తుంది.అది సరైన నిర్ణయం కాదని అతను అన్నందుకు మౌనంగా బాధపడుతుంది.

'మన పిల్లలే మన పాలిట న్యాయాధిపతులు' అని జైలులో తనను ఎకసెక్కం చేసిన అధికారికి ధైర్యంగా బదులు చెబుతుంది. తను పూజించే క్రీస్తు బోధనలకు వారి కార్యాచరణలోనే చూసుకుంటుంది. చివరకు ఆధ్యాత్మికత కన్నా ఈ పోరాటాలే గొప్పవన్న నిశ్చయానికి వస్తుంది. గూఢచారుల కళ్లుగప్పి విప్లవ సాహిత్య ప్రచారంలో సహాయక కార్యకలాపాలలో భాగం పంచుకుంటుంది.

చాలా చాలా ఘటనలు జరుగు తాయి. నిర్బంధాలు, సాయుధు భటుల దౌర్జన్యాలు, శిక్షలూ అన్ని తట్టుకుంటుంది. చివరలో ఇలా చెబుతుంది:

'నా కొడుకు చెప్పిన మాటలను, నా రక్తంలో రక్తమూ మాంసంలో మాంసమూ అయిన నా కొడుకు మాటలను ఇతరులకు చెబుతుంటే నాకెంత సంతోషమో మీకు తెలిస్తేనా? నా ఆత్మను సమర్పిస్తున్నట్టే.

ఇదంతా చూస్తుంటే మానవుని కడుపున కొత్త దేవుడు అవతారమెత్తినట్టుగానే వుంది. ప్రతి ఒక్కటీ అందరికీ అంతా ప్రతి ఒక్కడికీ. నేనా దృశ్యాన్నే చూస్తున్నాను. నిజం చెప్పాలంటే మనమంతా కామ్రేడ్లం. ఆత్మీయులైన బంధువులం. అందరమూ సత్యమనే తల్లి బిడ్డలం. కామ్రేడ్స్ అనే మాటను నాలో నేను స్మరించే సరికి వారు నా హృదయంలోంచి పొంగి వస్తుండడం నేనే వినగలుగుతున్నాను'

నవల ముగింపు ఘట్టంలో పోలీసులు దౌర్జన్యం చేసినప్పుడు-

రక్తపుటేర్లు పారించినా సత్యాన్ని ముంచేయలేరు' అని గర్జిస్తుంది.

ఆ గర్జన ఇప్పటికీ ప్రపంచమంతా మార్మోగుతూనే వుంది. అమ్మ కావాలని అడిగే పాఠకులు అసంఖ్యాకం. ఇంటర్‌నెట్ చూస్తే అమ్మ నవలపై అపారమైన స్థాయిలో అభినందనా పూర్వకమైన అంశాలు కనిపిస్తాయి. దాన్ని యథాతథంగా అందించే సైట్లు లె క్కలేనన్ని . దాని పూర్ణ సంక్షిప్త ప్రచురణలు ఎన్నెన్నో. ఇప్పటికీ వాటిని చదివిన వారు ఉత్తేజితులవుతూనే వున్నారు. ఎందుకంటే అమ్మ అంటే జీవితం. జీవిత పోరాటం.

తన పుస్తకం ఫ్రెంచి ముద్రణకు ముందు మాట రాస్తూ గోర్కీ ఇలా అంటాడు:

.... ఇన్ని సంవత్సరాల నుంచి శ్రామికవర్గం అమ్మ నవల చదువుతూనే వుంది... గతించి పోతూవున్న పెట్టుబడిదారీ విధానపు ఏహ్యమైన ప్రకంపనాలు ఫ్రెంచి శ్రామికవర్గానికి ప్రపంచ శ్రామికవర్గానికీ ఇంకా ఇంకా స్పష్టంగా గోచరిస్తున్నప్పుడు ఈ పుస్తకపు నూతన ముద్రణ వెలువడుతోంది. "ఇలా అంటూ గోర్కీ ఆనాటి ప్రపంచ పరిస్థితులను ఫాసిజం ప్రమాదం వగైరాలను ప్రస్తావిస్తాడు. ప్రపంచీకరణ నేపథ్యంలోనూ అమ్మ శతజయంతికి అలాటి ప్రాధాన్యతే కలుగుతోంది!

- తెలకపల్లి రవి

రోజూ తెల్లవారేసరికి ఫ్యాక్టరీ కుయ్యిమని కూత పెడుతుంది. ఆ కూత వినడంతోనే కూలిపేటలోని జనమంతా నూనెకంపు విరజిమ్మే గాల్లో, నిద్రమత్తుతో చిరచిరలాడుతూ బెదిరిపోయిన బొద్దింకల్లా గబగబా వీధుల్లో పడతారు. చిరుచీకట్లో, బురద రోడ్ల మీద కాళ్లీడ్చుకుంటూ ఎత్తయిన రాతి బోనులవైపు నడుస్తారు. వాళ్ల పాదాల కింద కాళ్ళ రొచ్చు చితచితలాడుతుంది. బొంగురు గొంతుకతో కేకలు వేస్తూ తిట్లతో గాలిని చీలుస్తూ వారు నడుస్తుంటే యంత్రాల రొద, ఆవిరి బుసబుస వారికెదురు సన్నాహం చేస్తుంటాయి. కఠినంగా ధుమధుమలాడే ఉన్న ఎత్తయిన నల్లని పొగ చిమ్నీలు పేటపైన దుడ్డుకర్రల్లా అగపడుతూ ఉంటాయి.

సాయంకాలం అస్తమించుతున్న సూర్యుని నీరస కిరణాలు కిటికీ తలుపుల అద్దాల మీద పడి ప్రతిబింబించే సమయానికి ఫ్యాక్టరీ తన రాతి పేగుల్లోనుంచి విసర్జించినట్లుగా చిట్లెంతో సమానమైనట్టుగా జనాన్ని బయటికి గెంటేస్తుంది. మురికి ఓడుతూ మసిబారిన మొగాల్తో ఆకలి బిగిమీద జిగట వాసనలను వెదల గొట్టుతూన్న నూనె శరీరాలతో వారు మళ్ళీ రోడ్డెక్కుతారు. ఈ రోజు గొడ్డుచాకిరి ముగిసింది. ఇంటివద్ద భోజనమూ, విశ్రాంతీ తమ కోసం కనిపెట్టుకుని ఉన్నాయని వారి గొంతుకలు ఉత్సాహంగానూ, సంతోషంగా కూడానూ ఉంటాయి.

పగలంతటినీ ఫ్యాక్టరీ దిగమ్రింగింది. ఫ్యాక్టరీ యంత్రాలు, కార్మికుల శరీరాలలోని శక్తిని తమకు కావలసినంతవరకు పీల్చేశాయి. ఇంతటితో ఈ రోజు సరి. దాని ఛాయలేమీ కనుబడవు. మనిషి ఆయుర్దాయంలో ఒక రోజు తరిగిపోయిందన్నమాట. ఇక ఆనాటికి అతడాశించేది విశ్రాంతి, చుట్ట పొగతో నిండిన సారాదుకాణపు సరదాలు.

ఆదివారం రోజునా, శలవు రోజుల్లోనూ, కూలిజనం ఉదయం పది గంటల వరకూ నిద్రపోయేవారు. నిద్రనుంచి లేచిన తరువాత మర్యాదస్థులైన దంపతులు, ఉన్నంతలో ఉత్తమమైన

దుస్తులు ధరించి, మతం పట్ల అలక్ష్యంగా ఉండే కుర్రాళ్ళను చీవాట్లు పెడుతూ చర్చికెడతారు. అక్కడ ప్రార్ధనలైపోయాక ఇంటికొచ్చి తిని సాయంకాలంవరకూ పడుకుంటారు.

అనేక సంవత్సరాల నుంచి పేరుకుంటూ వస్తున్న అలసట ఫలితంగా వారికి తినాలనే వాంఛ మందగించిపోతుంది. అందుచేత ఆకలిని రేకెత్తించడానికి, చురుకైన వోడ్క ఎక్కువగా త్రాగుతారు.

స్నేహితులను కలుసుక్నుప్పుడు, ఫ్యాక్టరీని గురించి, మిషనులను గురించీ, మేస్త్రీలను గురించీ మాట్లాడుకుంటారు. తమ పనికి సంబంధించని విషయాలను గురించి వాళ్లెప్పుడూ ఆలోచించరు, మాట్లాడరు. విసుగుపుట్టించే వారి దైనందిన చర్యలో అప్పుడప్పుడు మాత్రం కొన్ని ఆలోచనలు మిణుకుమిణుకుమనేవి. మగవాళ్లు ఇంటికొచ్చి భార్యలతో కజ్జాతెచ్చుకుని వాళ్లను తరుచుగా బాదుతూ ఉంటారు. యువకులు సారాదుకాణాలకో, స్నేహితులిండ్లకో పోయి అక్కడ ఎకార్డియన్ వాయించుకుంటూ, అసభ్యమైన పాటలు పాడుకుంటూ డాన్సుచేస్తూ తిట్టుకుంటూ తాగి తందనాలు తొక్కుతుంటారు. రోజూ చేస్తుండే కాయకష్టం వల్ల శరీరం అలసిపోయిన కారణంగా, తాగుడు త్వరగా తలకెక్కుతుంది. వారి హృదయాలలో చెప్పడానికి వీలులేని ఆవేశమేదో ఒకటి బయటకు ఉబ్బుకొస్తుంది. దానితో ఏదో చిన్న కారణంతోనే తగువులాటకు దిగి పశుత్వానికి లోనై క్రూరంగా కొట్టుకుంటారు. కొన్నిసార్లు తీవ్రమయిన గాయాల పాలవుతారు. అప్పుడప్పుడు హత్యలు కూడా జరుగుతుంటాయి.

వారి పరస్పర మానవ సంబంధాలలో ఒక విధమైన కోపం గర్భితంగా దాగి ఉంది. వారి కండరాల అలసట ఎంతటి అనివార్యమో, వారిలోని ఈ కోపం అంతటి పురాతనమైనది. ఈ మానసిక రోగం వారికి తమ తండ్రితాతల దగ్గరనుండి పుట్టుకతోనే సక్రమించింది. చచ్చేవరకూ, అది నల్లని ఛాయలా వెంబడించి, అర్థంలేని క్రూర చేష్టలను చేయిస్తుంది.

ఆదివారంనాడు యువకులు చిరిగిపోయిన గుడ్డలతో ఒళ్లంతా మట్టీ బురదా కొట్టుకుని చితికిపోయిన ముఖాలతో రాత్రి చాలా ఆలస్యంగా ఇంటికొచ్చేవారు. ఒక్కొక్కప్పుడు తమ స్నేహితులను కొట్టిన దెబ్బలను గురించి అక్కసుకొద్దీ బడాయిలు చెప్పుకుంటూ ఇంటికొచ్చేవారు. మరొకప్పుడు తమకు జరిగిన పరాభావాలకు చిరచిరలాడుతూనో, ఆగ్రహపడుతూనో, ఏడుస్తూనో వచ్చేవారు. తప్పత్రాగి అసహ్యంగా, హీనంగా, నికృష్టంగా జాలి కొల్పేటట్లుగా ఉండేవాళ్లు.

ఏ యాభై ఏండ్లో ఈ జీవితాన్ని గడిపేక మనిషి చనిపోయేవాడు.

* * *

ఈ విధంగానే మహయిల్ వ్లాసావ్ అనే మెకానిక్ జీవనం గడుపుతుండేవాడు. అతడు రోమశుడు, కోపి. దట్టమైన కనుబొమ్మల్లోనుంచి చిన్న కళ్లు అనుమానంతోనూ కావేశంతో కూడిన ఛీత్కారంతోనూ మిలమిలలాడుతూ వుండేవి. అతడు ఫ్యాక్టరీలోకల్లా మంచి పని వాడైన మెకానిక్. ఆ పేటలోకల్లా బలవంతుడు. పై అధికారులతో కస్సుబుస్సుమంటూ ప్రవర్తించడంచేత డబ్బు సంపాదించలేకపోయేవాడు. ప్రతి శెలవు రోజునా అతడెవ్వరినో

చితగ్గొట్టేవాడు. అందుచేత ఊరందరికీ అతడంటే అసహ్యం, భయం కూడా. అతనిని తిరగబడి కొట్టాలని కొందరు ఎన్నిసార్లు ప్రయత్నించినా, ఆ ప్రయత్నాలు ఫలించలేదు.

వ్లాసొవ్ ఎప్పుడోకాని మాట్లాడేవాడు కాదు. నోరువిప్పితే మాత్రం "కుక్కల కొడకా" అనే ఊతపదం రావలసినదే. పోలీసులను గురించి మాట్లాడినా, ఉద్యోగస్తులను గురించి మాట్లాడినా, ఫ్యాక్టరీ యజమానులను గురించి మాట్లాడినా అదే మాట. భార్యనెప్పుడూ "కుక్కముండా" అనే పిలిచేవాడు.

"ఏయ్, కుక్కముండా! నా పంట్లాం చినిగిపోయింది. కనబడడం లేదూ?" అనేవాడు.

* * *

అతని కుమారుడు పావెల్ పధ్నాలుగు సంవత్సరాల వయస్సులో ఉండగా, ఒకనాడు వ్లాసొవ్ అతనిని జుట్టు పట్టుకుని ఈడ్వడానికి ప్రయత్నం చేశాడు. పావెల్ బరువైన సుత్తిని చేత్తో పట్టుకుని, కరుగ్గా :

"చేతులొాదులు!" అన్నాడు.

"ఏమిటేమిటీ? అన్నాడు తండ్రి పొడుగ్గా, సన్నగా వున్న కొడుకు దగ్గరకు భూర్జవృక్షం దగ్గరకు మేఘచ్ఛాయలా – జరుగుతూ.

"ఇక చాలించు, ఇంతవరకూ సహించాను, ఇక సహించను" అంటూ సుత్తి పైకెత్తాడు కొడుకు.

తండ్రి ఒక్కసారి కొడుక్కేసి ఒకచూపు సారించాడు. రోమమయమైన చేతులు వెనక్కు లాక్కున్నాడు.

"సర్లేరా..." అన్నాడు. చిన్న నవ్వు నవ్వి, తరువాత దీర్ఘంగా నిట్టూర్చి,

"నువ్వు కుక్కల కొడుకువేరా నిజంగా" అన్నాడు.

ఇది జరిగిన కొద్ది రోజుల తరువాత అతడు భార్యతో :

"ఇక మీదట నువ్వు డబ్బూ గిబ్బూ నన్నడగొద్దు. ఇప్పట్నుంచి పావెలే నిన్ను పోషిస్తాడు" అన్నాడు.

"ఓహో, అయితే సంపాదించినదంతా నువ్విక తాగేస్తావు కాబోలు!' అని జవాబు చెప్పడానికామె సాహసించింది.

"ఛీ కుక్కముండా! ఆ సంగతి నీకెందుకు? నాకిష్టమైతే ఒక పిల్లను తెచ్చుకుంటాను!"

అతడే పిల్లనూ తెచ్చుకోలేదు. కాని రెండేళ్ల అనంతరం చచ్చిపోయేదాకా అతడు కొడుకును గురించి పట్టించుకోనేలేదు. ఎన్నడూ నోరెత్తి అతనితో మాట్లాడలేదు.

End of Preview.

Rest of the book can be read @

http://kinige.com/book/Gorky+Amma

* * *